

**O'ZBEKISTON ALOQA VA
AXBOROTLASHTIRISH AGENTLIGI**

**TOSHKENT AXBOROT TEXNOLOGIYALARI
UNIVERSITETI**

**O'zbek va rus
tillari kafedrası**

O'zbek tilidan mashqlar to'plami

Toshkent 2007

Qisqacha sharh.

Mazkur mashqlar to'plami rus tilida so'zlashuvchi talabalarga mo'ljallangan bo'lib, o'zbek tilida o'tilgan mavzularni mustahkamlash uchun yaratilgan. Unda mashq va topshiriqlar fonetika, leksika va so'z turkumlari bo'yicha alohida bo'limlarga ajratib berilgan.

Mustaqil ishlash uchun mo'ljallangan mashq va topshiriqlar talabalarning o'zbek tilidagi so'zlarni to'g'ri yozish, talaffuz qilishlariga yordam berib, ular da o'zbek tili yuzasidan ko'nikmalar hosil qilishga ko'mak beradi degan umiddamiz.

Unli va undosh tovushlarga oid mashqlar

1-mashq. Quyidagi soʻz birikmalarini oʻqing. o, a, i tovushlarining talaffuziga eʼtibor bering.

Qon tomiri, qora qosh, oppoq qor, qaror qilmoq, baland qayragʻoch, chiroyli qaldirgʻoch, qaragʻay daraxti.

2-mashq. Quyidagi soʻzlarni toʻgʻri oʻqing.

Qon, qop, qor, qoch, qaysi, qalʼa, qamchi, qani, qaror, qayragʻoch, qaldirgʻoch, qaragʻay.

3-mashq. Quyidagi soʻzlarni oʻzbek tiliga tarjima qiling va ular ishtirokida gap tuzing.

Погода, охота, голос, звук, еда, столовая, пицца.

4-mashq. Nuqtalar oʻrniga x, h undoshlaridan mosini qoʻyib, maqollarni koʻchiring.

1. ...alq ishi-...aq ish. 2. Odamning ...usni me...natda. 3. Ish ishta...a ochar. 4. ...alol ish-lazzatli yemish. 5. ...azina gʻoyibdan emas, me...natdan. 6. Suvsiz ...ayot, me...natsiz ro...at boʻlmas. 7. Me...nat ba...t keltirar.

5-mashq. Quyidagi so'zlarni rus tiliga tarjima qiling.

Ot, tom, moy, son, don, bosh, osh, joy, kon, lola, mol, mohir, nok, non.

6-mashq. Quyidagi so'zlar tarkibidagi unlilarning har ikki o'zbek va rus tilidagi talaffuziga alohida e'tibor berib o'qing.

On-o'n, mol-mo'l, tort-to'rt, som-so'm, sok-so'k.

7-mashq. 1-ustundagi nuqtalar o'rniga a, 2-ustundagi nuqtalar o'rniga o harflari qo'yib, so'zlarni qiyoslab o'qing, a, o tovushlarining talaffuziga e'tibor bering.

1-ustun

b...s

q...ra

ch...l

n...m

s...f

2-ustun

b...s

q...ra

ch...l

n...m

s...f

8-mashq. Nuqtalar o'rniga kerakli bo'g'inlarni qo'ying, so'ngra yozing.

Namuna: olmazor.

Ol...zor, me...zor, pax...kor, yax...lak, Chi...zor.

9-mashq. Nuqtalar o'rniga zarur harflarni qo'yib, so'z birikmalarini ko'chirib yozing.

Shara...li burch, rangli meta..., mamlakat bo'yla...
sa..ar, ulkan za...ar, aniq re...a, samimiy tasha...ur,
beqaror sh...mol, z...vqli ...ayot, be...oyda ur...nish,
shonli sa...ifa, istiro...at bog'i, qimmatb...ho mukofot,
aloqa texnik...mi.

10-mashq. So'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling va ular ishtirokida to'rtta gap tuzing.

Играть, проходить, четыре, десять, лес,
растение, правый, спросить, товарищ.

11-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing, talaffuz hamda yozilishiga e'tibor bering va ularni ko'chirib yozing.

Mudir, muhim, mumkin, ko'mir, temir, pushti,
umid, muxbir, kulgi, tulki, to'siq, to'lqin, og'il.

Omonim, paronim, sinonim, antonim.

1-mashq. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarning sinonimlarini ayting.

Nega shuncha go'zal ko'rinar olam?

Nega qarab to'ymas ko'zlarim?

Nega jo'sh uradi, ko'piradi qon?
Nega misday qizir yuzlarim?
Nega hayajonda tuyg'ular, hislar?
Nega lablarimda kezar tabassum?
Hayot go'zal, hayot maroqli,
Shuning uchun erka ko'nglim shod.

2-mashq. O'qing sinonimik qatordagi bosh so'zni topib, bu so'zlarning ma'nosidagi farqlarni aytib bering.

Uzoq, olis, yiroq; shabada, shamol, yel, sabo;
faxrlanmoq, g'ururlanmoq, mag'rurlanmoq; yurak,
qalb, dil, ko'ngil; jo'ra, og'ayni, birodar, oshna, do'st.

3-mashq. Quyida berilgan sinonimlar qatorini davom ettiring.

Ayyor, mug'ombir,
Aniq, yaqqol, ...
Balli, barakalla, ...
Bitirmoq, tugatmoq, ...
Darrov, darxol, ...
Juda, g'oyat, ...
Kabi, singari, ...
Katta, ulug', ...
Mazali, lazzatli, ...
Ozgina, oz-moz, ...
Puxta, pishiq, ...
To'satdan, qo'qqisdan...

Sinonimlar ishtirokida his-hayajon mazmunidagi gaplar tuzing. Unda tinish belgilarning qo'llanishiga ahamiyat bering.

4-mashq. Quyida berilgan paronimlarni sifatga oidlarini aniqlang, tarjima qiling va gaplar tuzing.

harom-haram	quruq-qo'riq
yaroqsiz-yarog'siz	
ertangi-ertagi	chirik-churuk
halol-xalal	
sodda-soda	kuzgi-ko'zgu
ijobiy-ijodiy	
ziyrak-zirak	yorug'-yoriq
buyuk-bo'yoq	
anqov-anqo	oriq-ariq
azim-azm	

5-mashq. Nuqtalar o'rniga qavs ichidagi paronimlarning mos keladiganini qo'yib ko'chiring, kerakli o'rinlarda qo'shimchalar qo'shing.

1. Boburning Qobul topilgan emas. Mashina ... tepasiga ko'tarilar ekan, derazadan salqin shamol urildi. (dovon-devon)

2. Mirzakarimboyni Toshkentning to'rt ... biladi. O'zbek xalqi ichidan o'nlab ...lar yetishib chiqqan (daha-daho).

3. Ot ... shayladi, o'q-anjomin boyladi. Sizning har bir so'zingiz biz uchun tilladan ...(abzal-afzal).

6-mashq. Ko'chiring. Matndagi paronimlarni toping, ma'nolarini izohlang.

1. Konstitutsiya 6 bo'lim, 26 bob, 128 moddadan iborat. Ayni biz bop ketmon ekan, endi hech ham qiynalmaymiz. 2. Ularning tub maqsadini bilib olishimiz kerak. 3. Erta bahorda o'n tup mevali daraxt ko'chatidan ekdik.

7-mashq. Quyidagi paronimlarning ma'nolarini izohli lug'atdan toping va ular ishtirokida gaplar tuzing.

Ramz-razm, yolqin-yorqin, sayil-sayr, sada-sado.

8-mashq. Berilgan so'zlarning sinonimlarini toping.

Do'st, ozoda, ko'rkam.

9-mashq. Berilgan so'zlardan omonimlarni ajrating va ular ishtirokida gap tuzing.

Bosh, oyoq, qo'l, tok, soch, kul.

10-mashq. Matnni o'qing va mazmunini aytib bering.

T O S H K E N T

Toshkent – juda qadimiy va navqiron shahar. Uning yoshi 2000 yildan oshib ketgan. U tarixda Choch, Shosh, Binkent kabi nomlar bilan atalgan.

Toshkent go'zal shahar. Ayngiqsa, mustaqillik yillarida uning chiroyi yanada ortib bormoqda. Ko'plab yangi binolar, ko'chalar barpo etilmoqda.

1977-yilda Toshkent metrosining birinchi yo'nalishi ish boshlagan. Hozirda uning Chilonzor, O'zbekiston va Yunusobod yo'llari bo'ylab poyezdlar qatnovi yo'lga qo'yilgan. Uning Alisher Navoiy, Amir Temur xiyoboni, Chorsu, Chilonzor kabi go'zal va ozoda bekatlari kishi ko'zini quvontiradi.

Toshkentda ko'plab madaniy muassasalar mavjud. Bog'lar, teatrlar, konsert zallari xalqimiz xizmatida. Toshkentda bir qancha muzeylar faoliyat yuritmoqda. Alisher Navoiy nomidagi adabiyot muzeyi, Temuriylar tarixi Davlat muzeyi, Olimpiya shuhrati muzeyi shular jumlasidandir. Ular xalqimizning boy tarixi va bugungi yutuqlari haqida hikoya qiladilar.

Toshkentga har kuni minglab sayyohlar, chet ellik ishbilarmonlar, halqaro delegatsiyalar tashrif buyuradilar. Shahrimiz mehmonlarni iliq qarshi oladi. Ular uchun shinam mehmonxonalar qurilgan. Muhimi

mehmondo'st O'zbekiston xalqi ularni ochiq chehra bilan kutib oladi.

Jahonga yuz tutgan O'zbekistonimizning qadimiy va hamisha navqiron poytaxti Sharq yulduzi deb bejiz tarannum etilmasligini mehmonlarimiz ham ta'kidlashmoqda.

Topshiriq. O'z shahringiz (qishlog'ingiz) haqida kichik hikoya tuzing.

11-mashq. Lug'atdan foydalanib, berilgan iboralarga sinonim va agar bo'lsa antonimlarni toping.

Qo'y og'zidan cho'p olmagan, chumoliga ozor bermaydigan, ilonning yog'ini yalagan, kapalagi uchgan, boshi qotgan.

12-mashq. Iboralarning ruscha muqobilini toping. Ular ishtirokida gaplar tuzing.

Sanamay sakkiz deydigan; chumchuq pir etsa, yuragi shir etadigan; yulduzni benarvon uradigan; yerga ursa ko'kka sakramoq.

13-mashq. Antonimlarni topib, ko'chiring. Yod oling.

1. Kattaga hurmatda, kichikka izzatda bo'l. 2. U goh kulib, goh yig'lab bo'lgan voqeani aytib berdi. 3. Yaxshi topib gapiradi, yomon qopib. 4. Ilmsiz bir yashar, ilimli ming yashar.

14-mashq. Maqollarni o'qing va ma'nosini sharhlang. Zid ma'noli so'zlarni o'zi bog'langan so'z bilan birgalikda ko'chiring.

1. Yaxshi so'z - jon ozig'i, yomon so'z - bosh qozig'i. 2. Do'st achitib gapirar, dushman – kuldirib. 3. Oz so'zla, ko'p tingla. 4. Eksamiz yangi bo'lmas, yomoniz yaxshi.

15-mashq. Berilgan zid ma'noli so'zlarning qanday so'z turkumiga mansub ekanligini aniqlang.

Mehnatsevar-dangasa, kelmoq-ketmoq,
yolg'onchi-rostgo'y, ost-ust, toza-iflos, qisqa-uzun,
urush-tinchlik, kulmoq-yig'lamoq.

16-mashq. Avval o'lchov-hajmni bildirgan zid ma'noli so'zlarni, keyin paytni bildirgan zid ma'noli so'zlarni topib, gaplar tuzing.

Kecha-kunduz, yo'g'on-ingichka, katta-kichik,
avval-keyin, ozg'in-semiz, ilgari-hozir, baland-past,
tonggi-tungi.

Egalik qo'shimchalariga oid mashqlar

1-mashq. Egalik shakllaridagi otlarni ko'chirib yozing, shaxs va sonini aniqlang. Masalan: davri – III shaxs, birlik.

to'lqin	волна
halovatli	спокойный, спокойно
ufq	горизонт
vafodor	преданный, верный
tik	стройный, ровный, прямой
imonli	здесь, порядочный
bo'y cho'zgan	растущий

2-mashq. Berilgan so'zlarga I va III shaxs egalik qo'shimchalaridan birini qo'shib, namunadagidek yozing. Hosil bo'lgan so'z shaklini tushuntirib bering.

Namuna: quloq-qulog'im, quduq-qudug'i.

Ishtirok, pichoq, ertak, bo'taloq, farq, axloq, tok, to'garak, tirnoq.

3-mashq. Quyidagi otlarga II shaxs egalik qo'shimchasini qo'shib, namunadagidek yozing va yuz bergan o'zgarishni izohlang.

Namuna: Bag'ir – bag'ring.

O'rin, qorin, burun, singil, ko'ngil, mag'iz.

4-mashq. Berilgan otlarni ko'plik shakliga aylantiring.

Sher, tadbirkor, mashina, mezbon, shoir.

5-mashq. Gaplarni ko'chiring, ko'plik sonda qo'llangan otlarning gapdagi vazifasini aniqlang.

1. Do'stlar, bu mening eng yaqin oshnam, tanishing. 2. Bu o'tlar oftobda rosa qurigan, yaqinida gugurt chaqmang, o't ketib qolmasin. 3. Sergap, ezma bo'lmang, birovni gapini behuda bo'lmang. 4. Ko'p o'lkalarda bo'ldim, lekin yurtimiz hammasidan a'lo. 5. Qo'lingdagilarni qo'y, o'g'lim, tez borib qo'ylarni qaytarib kel.

Kelishik qo'shimchalariga oid mashqlar

1-mashq. O'qing. Rivoyat mazmunini so'zlab bering.

Xushmuomilalik

Xushmuomilalik yarim baxtdir, ya'ni u baxt eshigini ochishi mumkin, xolos. Biroq, bu bilan baxtni uzoq ushlab bo'lmaydi. O'zingiz o'ylang, inson xushmuomila bo'lsa-yu, lekin mehribonlikni va g'amxo'rlikni bilmasa, birovning mushkulini oson qilmay faqat o'zining shaxsiy manfaati uchun ish

yuritsa, hurmatga sazovor bo'lmaydi, yakkalanib qoladi.

Xushmuomilalik zaminida mehnatsevarlik bilan bir qatorda mehribonlik va g'amxo'rlik qaynab tursa, odam umrbod baxtli hayot gashtini suradi.

(H.Ziyoev)

Topshiriq. Matndagi kelishik qo'shimchalarni ko'chiring.

2-mashq. Nuqtalar o'rniga mos otlarni qo'yib, so'z birikmalarini ko'chiring.

... onasi, ... bordi, ... chiqdi, ... ko'chasi, ... jo'nadi, ... intizomni, ... kichik, ... o'qidi, ... javobi.

3-mashq. Nuqtalar o'rniga jo'nalish kelishigi qo'shimchasini qo'ying.

1. Suvlar... tikilsam, ko'zim yoshlanur, jarlar... egilsam – aylanur boshim. (Mirtemir) 2. Ko'k... boqqan yiqilur.(Maqol) 3. Odobli bola el... manzur. (Maqol) 4. Maqtov ahmoq... yoqar. (Maqol)

Savol va topshiriqlar

1. Kelishik qo'shimchalari deb qanday qo'shimchalarga aytiladi?
2. Kelishik qo'shimchalarining nomini ayting.

3. Tushum va qaratqich kelishiklarining ishlatilish o'rinlarini ayting.

4-mashq. Quyidagi so'zlarni o'z daftaringizga ko'chirib yozing, belgilangan so'zlarning qaysi kelishik shaklida ekanligini aniqlang.

1. Yaxshisi, bu uchrashuvni tezlashtirish kerak. 2. Bog'da olma, o'rik, shaftoli gulladi. 3. O'zbekistonning hayvonot olami rang-barang. 4. Do'kondan o'quv qurollar sotib oldim. 5. Yer kurrasi boshini tang'idik.

5-mashq. O'qing. Rus tiliga tarjima qiling.

Hadislardan namunalar

1. Ilmning ofati unutishdir. Uni noahil kishiga gapirish esa uni zoye qilishdir.
2. O'zing yaxshi ko'rgan narsangni o'zgalarga ham yaxshi bil.
3. Agar biror yomonlik qilsang, ketidanoq yaxshilik qil.
4. Kimki g'azabi kelsa, jim bo'lsin.
5. Kechirimli bo'linglar, shunda sizlarga ham kechirimli bo'lishadi.
6. Olim bo'l (ilm beruvchi bo'l) yoki ilm o'rganuvchi bo'l, yoki tinglovchi bo'l, yoki ilmga va ilm ahliga muhabbatli bo'l. Beshinchisi bilimsiz bo'lma, halok bo'lasan.

7. UZR aytishga majbur qiluvchi ishlarni kamaytiringlar.
8. Odamlar orasini buzadigan chaqimchilikdan saqlaninglar.

6-mashq. Maqollarni yod oling. Ruscha muqobilini toping.

1. Qo'rqqanga qo'sh ko'rinar.
2. Egilganga egil, kerilganga keril.
3. Maqtanganning uyiga bor, kekkayganning to'yiga.
4. Bir tovuqqa ham don kerak, ham suv kerak.

7-mashq. Rus tiliga tarjima qiling. Chiqish kelishigidagi so'zlarga savollar bering.

1. Janubdan kelgan shamol issiq bo'ladi.
2. Biz bugungi tadbirdan juda mamnun bo'ldik.
3. Uning atlasdan did bilan tikilgan ko'ylagi oftobda tovlandi.
4. Toshkentdan Samarqandgacha mashinada to'rt soatcha yuriladi.
5. Men, odatda, uydan soat sakkizda chiqaman.

Ot so'z turkumiga oid mashqlar

1-mashq. To'rtlikni o'qing va yod oling.

Hayot dengiz kabi to'lqinli, qirli,

Ammo halovatli, cheksiz mehrli,
Imonli kishilar buyuk umrbod,
Odamzod ko'nglini etar quvnoq, shod.

Dunyoda odamzod mangu yashamas,
Ufqqa bo'y cho'zgan chinor ham bo'lmas,
Aziz Vataniga vafodor bo'lsa,
Pomir cho'qqisiday tik yashar, o'chmas.

2-mashq. Suhbat

Sen bo'sh vaqtingda nimalar qilishni yoqtirasan?
Bo'sh vaqtimda musiqa tinglashni yaxshi
ko'raman.

Senga qanday musiqa yoqadi?

Menga zamonaviy musiqa yoqadi. Lekin ba'zan
mumtoz musiqalarni ham eshitaman.

Yosh xonandalardan kimlarni ko'proq tinglaysan?

Sevara Nazarxon, Abdulaziz Karim menga juda
yoqadi. Ularni sevib tinglayman.

3-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Любите книги – источник знаний. 2. В
школьном саду кипит работа. 3. За завтраком мы
обсудили вчерашнюю поездку. 4. Все мы должны
беречь родную природу.

4-mashq. Tez aytishlarni o'qing.

Botir botmas botqoqqa,
Bobur qo'ymas botmoqqa.
Sapura supadagi ko'rpacha yoniga supracha yozdi.

5-mashq. Suhbat

- Darsdan keyin nima qilmoqchisan?
- Darsdan keyin bozorga boraman.
- Biror nima xarid qilmoqchimisan?
- Ha, ertaga biznikiga mehmonlar kelishadi.
Shunga xo'l mevalar sotib olishim kerak.
- Qaysi bozorga borasan?
- Oloy bozoriga boraman. U yerda mevalar ko'p.
Tanlash imkoniyati bor. Sen-chi, sen nima qilasan?
- Men darsdan keyin buvimnikiga boraman Bugun
amaksimning tug'ilgan kuni.

6-mashq. Berilgan maqollarni rus tilidagi muqobilini toping. Ularni yod oling.

1. Boshga balo tildan. 2. Yaxshi gapga ilon inidan chiqar, yomon gapga pichoq qinidan. 3. Bekorchidan el bezor. 4. Yigit so'zidan, arslon izidan qaytmaydi.

7- mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. После уроков я поеду к бабушке. 2. В нашей группе учится 32 студента. 3. К празднику мы готовим ряд мероприятий. 4. Книга принадлежит учителю. 5. До города Газалкента 40 минут езды.

8-mashq. She'rni ifodali o'qing va yod oling.

O N A

A.Oripov

Ko'kda yulduz o'chsa nogahon,
Bitdi, derlar qaysi bir taqdir,
Bunday g'amni ko'tarmoq oson,
Bu, ehtimol, bizlar haqdadir.

Ba'zi tunlar ko'kka tikib ko'z,
Eslab deyman onamni shu on:
Ona ketsa, yulduz-ku yulduz,
Qulab tushsa arziydi osmon.

9-mashq. Gaplarni ko'chiring. Otlarni qaysi gap bo'lagi bo'lib kelayotganini aniqlab, tagiga chizing.

1. Muhammadqodir Abdullayev 1973-yilda Andijonning Jalabek mavzesida tug'ilgan. (U.Shukurov) 2. Oqqan daryo oqaveradi. (Maqol) 3.

Oyijon, chindan ham shishaning ichida jin bormi?
(X.To'xtaboyev)

10-mashq. Har biri besh so'zdan iborat ikkita gap tuzing. Otlarni bitta yoki ikkitasini ko'plik shaklida qo'llang. Gap bo'laklarini aniqlab, tagiga chizing.

Savol va topshiriqlar

1. Ot deb nimaga aytiladi?
2. Otlar qanday ma'nolarni bildiradi?
3. Otlar qaysi qo'shimchalar bilan keladi?
4. Otlar qanday gap bo'lagi vazifasini bajaradi?

11-mashq. O'qing, otlarni aniqlang. Ularning qaysilari biror shaxs yoki narsalarga atab qo'yilgan otlar.

Gulbadanbegim Zahiriddin Muhammad
Boburning qizi bo'lib, u 1523-yili Qobulda tug'ilgan.
Onasi Dildorbegim temuriy Sulton Mahmud
Mirzoning qizi bo'lgan. Otasining farmoniga ko'ra u
katta onasi, ya'ni Humoyun Mirzoning onasi
Mohimbegim qo'lida tarbiyalangan.

Gulbadanbegim zamonasining oqila, donishmand ayollaridan edi. Akbarshohning taklifi bilan "Humoyunnoma" - ajoyib va muhim tarixiy asarni yozgan. "Humoyunnoma" Bobur va Humoyun podshohlarning hayoti va sarguzashtlarining qisqacha tarixi bo'lib, "Boburnoma"ning mantiqiy davomidir.

“Akbnoma”ning muallifi Abul Hazlning yozishicha, Gulbadanbegim 1603-yilda 80 yoshida vafot etgan.

12-mashq. O’zingiz eshitgan yoki o’qigan kitoblaringizdan hayvonlarga atab qo’yilgan nomlardan bir nechtasini yozing. Ular ishtirokida og’zaki gaplar tuzing.

13-mashq. Viloyatingizdagi shahar, tuman, ko’l, daryo, anhor va boshqa joy nomlarini bir necha guruhga ajratib, har biriga uchtdan misol yozing.

14-mashq. O’qing. Atoqli otlar qaysi gap bo’lagi bo’lib kelayotganini aniqlang.

Akam Dilshodning
Odati qiziq.
Ish taqsimlab u
Ko’rgazar yo’riq.
Hoy, Umarjon, sen
Molga sol xashak.
Uyni supurib,
Suv keltir, Qo’shoq.

Sen-chi , Mavjuda,
Qara ukangga.
Hamrobek, suv och
Darhol ekinga.
Akam Dilshodbek
Taqsimlaydi ish.
O’zi to’p tepib,
Qilmas hech yumush.

(Po’lat Mo’min)

Olmosh so'z turkumiga oid mashqlar

1-mashq. Gaplarni avval ot, keyin sifat, so'ng son o'rnida qo'llangan olmoshlarni aniqlang.

1. U o'ymakor eshikni qiya ochib ichkari kirdi. (X.Sultonov) 2. O'rtog'ing yugurishda birinchi ekan, sen-chi, nechanchi o'rindasan? 3. Cholning chapdast, chaqqon o'g'li bor ekan, mening ham shunday farzandim bo'lsa edi. (Ertakdan) 4. Men ham shunday o'ydaman, fikr-u yodim undadir, gar o'zim har joydaman. (Y.Sulaymon) 5. Bu ish uchun senga qancha vaqt kerak?

2-mashq. Nuqtalar o'rniga oldingi gap mazmunidan kelib chiqib, mos keladigan olmoshlarni qo'ying. Bu olmoshlar qaysi so'z turkumi o'rnida qo'llanganini aniqlang.

Namuna: Uning beshta kitobi bor. Yana... bo'lsa o'nta bo'ladi.

Uning beshta kitobi bor. Yana shuncha bo'lsa o'nta bo'ladi.

1. Men, Bahodir, Elbek, Hilola boqqa bordik. ... u yerdan kech qaytdik. 2. Uning ko'ylagi yashil ekan. ... rang menga ham yoqdi. 3. Ziyoda bilan Durdona yaqin dugona. ... – beshinchi sinf o'quvchilari.

3-mashq. Berilgan so'roq olmoshlarini boshqa so'zlarga almashtiring va ular ishtirokida gaplar tuzing. So'z turkumini aniqlang.

Namuna: Kim? – Tikuvchi. Opam atel'yeda tikuvchi bo'lib ishlaydi.

Kim?, qanday?, nechanchi?, nima?, nechta?, qancha?, qaysi?

4-mashq. Gaplarni ko'chiring. Olmoshlarni topib, ularning yozilishini tushuntiring.

1. Meniki va seniki shu aziz tuproq, ko'z qorachig'iday asraylik o'rtoq! 2. Mening ikki onam bor, ikkisi ham mehribon. (Uyg'un) 3. Shundaylar bo'lmasa agar dunyoda, bunchalar muhtaram bo'lmasdi ayol. (A.Oripov) 4. Otang seni ko'rmadi, chog'i. 5. Sen qancha kitob olgan bo'lsang, men ham o'shancha miqdorda olib keldim.

Son so'z turkumiga oid mashqlar

1-mashq. Topishmoqning javobini toping. Avval miqdor sonlarni, so'ng tartib sonlarni ko'chiring.

To'planib o'n o'g'il-qiz,
- Mezbon-mehmon o'ynaymiz
Deyishar: - Sobir, sana,
Adashib ketma yana.
Toq sonlar bo'lar mezbon,

Juft sonlar aziz mehmon
Nodir bo'ldi birinchi.
Ikki – singlim “Durdona”,
Uchinchisan, Guldona.
To'rtsan, Dilshod, Lola – besh,
Dildor – olti, yetti – Esh.
Sakkizinchi sen, Gulqiz,
Ahmadullo-chi – to'qqiz.
Iya, o'n yo'q-ku, qarang!
Topmas Sobir, bosh – garang.
Sobir sanar: - Ko'ring-chi,
O'rtoqlari kulishar:
- Boshqa sana, - deyishar.
- Yordam bering siz endi,
Chiqmagan o'n kim edi!

(Sobir)

2-mashq. Uch, besh, yetti, o'n sonlarini avval miqdor son, keyin tarib son shaklida qo'llab, ular ishtirokida gaplar tuzing.

3-mashq. Gaplarni ko'chiring. Sonlarni gapdagi vazifasini aniqlab, tagiga chizing.

1. Bir otasi, bir onasi, necha yuz ming bolasi.
(Topishmoq) 2. Mening kitoblarim hammasi bo'lib yettita.
3. Opam bizga uzgan olmalaridan to'rttadan berdi.
4. Bir daraxtda o'n ikki shox, har shoxda o'ttiz

yaproq, yaprog'ining bir yog'i qora, bir yog'i oq.
(Topishmoq)

4-mashq. “Bizning guruhimiz” mavzusida matn tuzing. Unda miqdor va tarib sonlar ishtirok etsin.

5-mashq. Tartib sonlarni toping, ularni raqamlar bilan yozing.

1. Birinchi iyun – Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni. 2. Alisher Navoiy bir ming to'rt yuz qirq birinchi yil to'qqizinchi fevralda Hirot shahrida tug'ildi. 3. Chol bilan kampir uch nafar qizlari bilan yashar ekanlar. (Ertakdan)

6-mashq. Tez aytishni aytib ko'ring. O'zingiz ham sonlar ishtirok etgan tez aytishlarni topib, guruhdagilar bilan musobaqa o'ynang.

Tyan-Shan tog'ining tagida Toshtemir tog'aning traktori to'qson tonna temirni tortolmay tirillab turibdi.

7-mashq. Sonlarga qavs ichidagi qo'shimchalarni qo'shib ko'chiring. Tartib sonlarni raqamlar bilan yozing.

1. Zulfiqorovning xotini bir (ta) qiyiqchada uch-to'rt (ta) anor olib keldi. (Abdulla Qahhor) 2. Pahlavonning ikki (nchi) madori qolmadi. (Navoiy)

3. Hilola qirq (inchi) uy, yigirma (nchi) xonadonda yashaydi. 4. Ota-onasining ikki (ala)si, yoxud bir (ta)si keksayib qolganda ularni rozi qilmagan kishi ikki dunyoda xor bo'ladi. (Hadis)

Sifat so'z turkumiga oid mashqlar

1-mashq. Sifatlarni aniqlang va tagiga chizing.

1. Unumli mehnat keltirar davlat. 2. Rejali ish buzilmas. 3. Odobli bola elga manzur. 4. To'g'ri odam egri so'zdan or qilar. 5. Tikansiz gul, mashaqqatsiz hunar bo'lmas. 6. Intizomli lashkar yengilmas. 7. Ozod Vatanimiz-tinchlik tayanchi. 8. Yoshligimiz shunchalar erkin, quvnoq va beg'ubor.

2-mashq. Savollarga javob bering. Javobingizda qavs ichida berilgan sifatlardan foydalaning.

1. Bizning armiyamiz qanday armiya? (buyuk, kuchli, qudratli, qahramon) 2. Bizning hayotimiz qanday? (quvnoq, go'zal, ajoyib) 3. Qanday shamol esyapti? (mayin, yoqimli, yengil) 4. Qanday gullar ochildi? (chiroyli hushbo'y) 5. Nozima qanday o'quvchi? (quvnoq, chaqqon, tirishqoq, qobiliyatli).

3-mashq. Berilgan sifatlarni qiyosiy va orttirma daraja shaklida yozib chiqing. Ulardan so'z birikmalari hosil qiling.

Chiroyli, kuchli, ulug', buyuk, eski, pishiq, rahmdil, katta.

Namuna: chiroyli-chiroyliroq-eng chiroyli.
Chiroyli qiz, chiroyli ko'ylak.

4-mashq. Berilgan so'z birikmalari yordamida gaplar tuzing.

Yangi mavzu, baland imorat, intizomli talaba, keksa odam, shirin uyqu, zangori ekran, sovuq shamol, zamonaviy qishloq.

5-mashq. Berilgan matndan sifatlarni aniqlab, darajasini ayting.

Tog'da tong.

Tog'da tong otishini kuzatish juda ajoyib bo'ladi. Dastlab tog'ning eng baland cho'qqilari pushti rangda tovlanadi. Bu cho'qqilar quyoshni birinchi bo'lib kutib oladilar. Keyin quyosh balandroq ko'tariladi, oqish osmon och ko'kimtir tusga kiradi. Cho'qqilardagi qorlar jimir-jimir qilib yaltiray boshlaydi.

Oddiy daraja:

Qiyosiy daraja:

Orttirma daraja:

6-mashq. Do'stingizning xususiyatlarini taqqoslang va jadvalni to'ldiring.

Ijobiy hislatlar	Salbiy hislatlar

Sifatdoshga oid mashqlar.

1- mashq. Nuqtalar o'rniga qavs ichida berilgan sifatdosh hosil qiluvchi qo'shimchalardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

1. Quyoshning damini g'ir-g'ir es (-gan, -qan) shamol bo'g'ar edi. 2. Kechasi bilan yoq (-gan, -kan, -qan) yomg'ir tong otar paytiga borib tindi. 3. Uzoqni mo'ljallab yo'lga chiq (-gan, -kan, -qan) yo'lchilar kechga yaqin Taft shahri yaqinida to'xtashdi. 4. Ola ek (-gan, -kan, -qan) oz olar, raso ek (-gan, -kan, -qan) soz olar.

2-mashq. Nuqtalar o'rniga sifatdosh yasovchi qo'shimchalardan mosini qo'yib ko'chiring.

1. Oq... suv doim toza va sovuq bo'ladi. 2. Ekinni erta ek..., hosilini erta o'r... (maqol). 3. Imtihon

topshir... talabalar ro'yhati e'lon qilindi. 4. Tuni bilan yoq... yomg'ir tonga yaqin qorga aylandi.

3-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Собравшихся приветствовал ректор университета профессор С.С.Касымов. 2. Студенты, работающие над квалификационной работой, должны много читать, уметь анализировать. 3. У нас в университете много преподавателей, хорошо знающих иностранные языки. 4. Кто трудится честно, всегда в почете. 5. Я встретил сегодня актера, игравшего в знаменитой опере. 6. Я внимательно смотрел на актера, игравшего главного героя.

4-mashq. Quyidagi so'zlardan sifatlarning o'tgan zamon formasini yasang va ular ishtirokida gaplar tuzing.

Tamomlamoq, boqmoq, tegmoq, yig'lamoq, o'rganmoq, olmoq.

5-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llardan avval o'tgan zamon sifatlarini, so'ngra hozirgi zamon sifatlarini hosil qilib ko'chiring. Ular ishtirokida gaplar tuzing.

(o'qi) kitob, (bajar) topshiriq, (ol) xabar, (yubor) xat.

Ravish so'z turkumiga oid mashqlar

1-mashq. Nuqtalar o'rniga yordam uchun so'zlardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

1. men o'zbek tilini bilmas edim. 2. o'zbek tilini o'rgana boshladim. 3. sen yangi matnning mazmunini yaxshi tushundingmi? 4. qiyin matnlarning mazmunini aytib bera olmayman. 5. universitetimizda o'zbek tili to'garagi ochildi. 6. to'garak mashg'uloti yaxshilanmoqda.

Yordam uchun so'zlar: hozir, kundan-kunga, ilgari, bugun, hozircha, yaqinda, o'tgan yili.

2-mashq. Lug'atdan foydalanib, quyidagi ravishlar ishtirokida gaplar tuzing.

Yangicha, astoydil,sekin, birdan, darrov, yaxshi, ko'p, tez, piyoda, to'satdan.

3-mashq. So'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling. Ular ishtirokida gaplar tuzing.

Откуда?, куда?, там, туда, где-то, вперед, каждый день, весь день.

4-mashq. Soʻzlar yordamida birinchi ustunda payt ravishlarini, ikkinchi ustunda oʻrin ravishlarini yozing.

Erta, oldinga, ertaga, ichkari, past, ichkarida, tashqari, hozir, hozirdan, hali, yuqoriga, avval, ilgari, oʻrtada, chapda, chapdan, ertalab.

5-mashq. Matndan ravishlarni ajratib olib, turini aniqlang.

Oʻzbek maqollari.

Maqol xalq ogʻzaki ijodiga oid janrlardan biri sanaladi. Maqollar shaklan qisqa boʻlgani bilan ularda juda keng maʼno mujassam boʻlgan.

Tilimizning bu bebaho boyligini oʻrganish bilan ajdodlarimiz qadimdan shugʻullanib kelganlar.

Mashhur qomusshunos Mahmud Qoshgʻariy XI-asrdayoq turkiy xalqlarning 400 ga yaqin hikmatli iborasining oʻzining uch jildlik lugʻatiga kiritgan. Ularning 250 dan ortiqrogʻi shakl va mazmuniga koʻra hozirgi oʻzbek tilidagidan farq qilmaydi.

Mashhur masalchi Gulhaniy (XIX asr) 200 ga yaqin hikmatli iborani toʻplab, ularni bir tizimga jamlab, “Zarbulmasal” asarini yaratgan.

Adabiyotshunos olimlarimiz “Oʻzbek xalq maqollari” kitobida 1800 ta maqolni 31 mavzuga ajratib tavsiflagan.

Olimlarning aniqlashicha, har bir kishi taxminan 800 ga yaqin maqol va matallar haqida tushunchaga ega boʻlar ekan. Siz-chi? Siz qancha maqolni bilasiz?

Ravishdoshlarga oid mashqlar.

1-mashq. Nuqtalar o'rniga qavs ichidagi qo'shimchalardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

2. Uzun qorong'i yo'lakdan chiq... (-gach, -kach, -qach), Unsin to'xtadi. 2. Yomg'ir tinib, bulutlar tarqal...(-gach, -kach, -qach) tiniq osmonda quyosh nurlari yana porladi. 3. Bulut yuqorila..(-b, -y), asta-sekin osmonni qopladi. 4. Ko'z ochib – yum...(-guncha, -kuncha), qoramtir osmon mavj urib turgan qor dengizga aylandi.

2-mashq. Quyidagi fe'llardan ravishdoshlar hosil qilib yozing.

Namuna: Ayt, aytib, aytgach, aytgani.

Eshit, ek, chiq, yig', o'qi.

3-mashq. Qavs ichidagi fe'llardan ravishdoshlar hosil qilib, gaplarni ko'chiring.

Tong ham asta-sekin ota boshladi. Qo'ylar o'rinlaridan (tur), qo'zilarni (ergashtir), jilg'a tomon yura boshladilar. Oqish kul rang osmon (yorish), (oqar) moviy tusga kirmoqda edi: yulduzlar goh (miltillar ko'rin), goh (uch) turardi.

4-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Окончив университет, я буду преподавать историю. 2. Прочитав Ваше письмо, я очень обрадовался. 3. Студенты войдя в аудиторию, сели за стол. 4. Надев пальто, отец вышел из дома. 5. Сегодня я рано встал, оделся, умылся, позавтракал и пошел в библиотеку. 6. Он шел не оглядываясь назад.

5-mashq. Ravishdoshlar yasalgan fe'llarning infinitiv shaklini aytib bering.

Namuna: o'ynab-o'ynamoq.

So'zlay, to'ldirib, ola, ko'rsatib, ko'ra, ishlab, qila, gapirib, ishlay, sanab, bajara, kurasha, o'qib, boshlay, aytib.

6-mashq. Nuqtalar o'rniga mos qo'shimchalarni qo'ying.

1. Quyosh charaq... chiqdi. 2. Nazira yugur... chiq... ketdi. 3. Volodya indama... bosh chayqadi. 4. Hakimjon so'qmoqlarda yur... ber..., oyog'ida oyoq qolmadi. 5. Mehmon kul... - kul... bo'lgan voqeani gapir... berdi. 6. O'ktam dadasini qidir... - qidir... chorvoqdan topdi.

Fe'l.

1-mashq. Lug'atdan foydalanib fe'llarni tarjima qiling. Ular ishtirokida gaplar tuzing.

So'ramoq, kelmoq, olib kelmoq, kutmoq, topmoq.

2-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Выполнить задание. 2. Выучить правило. 3. Запомнить новые слова. 4. Перевести статью. 5. Знать употребление слов. 6. Ответить на вопросы.

3-mashq. Nuqtalar o'rniga mos fe'llarni qo'yib gaplarni ko'chiring.

1. O'qimoq - ... 2. Bilim ... – har bir insonning burchi. 3. Vatanni ... – iymondandir. 4. Malakali mutaxassis bo'lib ... – orzumiz. 5. Vatanga ... har bir fuqaroning burchi.

Fe'llar: munosib bo'lish, olish, yuksalmoq, sevmok, yetishish.

Fe'l shakllari. Harakat nomiga oid mashqlar.

1-mashq. Harakat nomlarini topib, tagiga chizing, hosil bo'lishini tushuntiring.

Sog'lom bo'lish uchun uyda ham, o'qish joyida ham tozalikka rioya qilish, turli harakatli o'yinlar o'ynash va toza havoda yurish zarur.

O'qish va ishlash bilan birga vaqtida dam olish ham kerak. Gimnastika, yugurish, futbol, suvda suzish kabi mashg'ulotlar, uyda va o'qishda, sabzavot, poliz, bog' va o'quv tajriba uchastkasida ekin ekish, chopish, sug'orish kabi jismoniy mehnat qilish muskullarning bir tekisda rivojlanishiga, uning chiniqishiga, epchil va chaqqon bo'lishiga yordam beradi.

2-mashq. Quyidagi fe'llardan har uchala qo'shimcha yordamida harakat nomi yasang. Ular ishtirokida gaplar tuzing.

Otlan, gaplash, tayyorla, ayt, kul, ber, ishla, tingla.

3-mashq. Quyidagi so'z birikmalari ishtirokida gaplar tuzing.

O'qish mumkin, kelishi zarur, yozish kerak, uyg'onish fasli, qizg'in bellashuv, qiziqarli uchrashuv.

4-mashq. Rus tiliga tarjima qiling.

1. Aytish oson, bajarish qiyin. (Maqol) 2. Xonada chekish mumkin emas. 3. Shifokorga kasallik

belgilarini aniq aytish kerak. 4. Men o'qishga kirish uchun ikki yil urindim. 5. Kutubxonadan istagan kitoblaringizni olishingiz mumkin. 6. Kecha fakultetimizda shoirlar bilan uchrashuv bo'lib o'tdi.

5-mashq. Nuqtalar o'rniga harakt nomi yasovchi qo'shimchalar qo'yib, gaplarni ko'chiring.

1. Bilim ol... va yuksal... sharaflı burchimizdir. 2. Yaxshi o'q... bizning asosiy vazifamizdir. 3. Yuqori hosil ol... texnikadan foydalana bil...ga bog'liq. 4. Kosmonavtlar qo'rq... bilmas kishilardir. 5. Ular singar bo'l... ko'p narsani bil..., qunt bilan o'q... va ish... lozim.

Qo'shma fe'llarga oid mashqlar.

1-mashq. Nuqtalar o'rniga mos yordamchi fe'llarni qo'yib ko'chiring.

1. Men do'stinga xat yozib 2. Kechagi kitobni o'qib 3. Azizani kecha institutda uchratib 4. Men o'zbek tilida xat yoza 5. Ukamning yozgan inshosini ko'rib 6. Biz imtihonlarga puxta tayyorlanib

2-mashq. Quyidagi qo'shma fe'llar ishtirokida gaplar tuzing.

Qo'l qo'ymoq, javob bermoq, yozib bo'lmoq, o'qib chiqmoq, bilib olmoq, o'qib yurmoq, kutib o'tirmoq.

3-mashq. Quyidagi gaplarni rus tiliga tarjima qiling.

1. Maqolning mazmunini so'zlab bering. 2. Do'stingdan iltimos qilib tur. 3. Hozircha mana shu kitobdan foydalanib turamiz. 4. Nikolay o'zbekcha kitoblarni o'qib turadi. 5. Men hozir dam olib yuribman. 6. Ertaga qishloqqa borib kelaman.

4-mashq. Quyidagi qo'shma fe'llar ishtirokida gaplar tuzing.

Bajara olasan, ishlab yuribman, so'zlab berdik, borib kelamiz, ishlab turibsiz.

5-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Хаким изложил свою точку зрения. 2. Ты можешь перевести это на узбекский язык? 3. На нашем факультете организована работа кружка молодых поэтов и писателей. 4. На дом было задано выучить стихотворение Айбека «Na'matak».

Fe'l zamonlariga oid mashqlar

O'tgan zamon

1-mashq. Fe'llarni tegishli shaklda qo'llab gaplarni ko'chiring.

1. Abror bolaligida juda to'polonchi (bo'lmoq). 2. Toshkent shahridagi ko'plab uylar zilziladan keyin (qurilmoq). 3. Tog'amni ko'rgani kasalxonaga (bormoq). 4. Men Navoiy nomli 1-maktabni (bitirmoq). 5. Sayohatga (otlanmoq) do'stlarimizni vokzalgacha (kuzatib bormoq). 6. Shahrimiz keyingi yillarda ancha (ko'rkamlashmoq).

2-mashq. Rus tiliga tarjima qiling.

1. Men bu yili Toshkent Axborot texnologiyalari universitetiga o'qishga kirdim. 2. Dadam kecha bir qancha kitoblar olib keldilar. 3. Hozir Toshkentda ko'plab yangi binolar qurildi. 4. Katta opam tibbiyot institutini tamomladi. 5. Bolaligimda balandlikdan qo'rqar edim. 6. Uning o'zi ham ilgari sport bilan shug'ullanardi.

3-mashq. Gaplarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

1. В этом году в наш университет поступило около 10.000 заявлений. 2. Мы все были рады твоему поступлению в институт. 3. В этом году я был в командировке в городе Карши. 4. Я никогда

не был в этих местах. 5. К нам в университет приехали знаменитые преподаватели. 6. Сегодня мы были в музее истории Тимуридов.

4-mashq. Berilgan fe'llarni o'tgan zamon davom fe'li shaklida qo'llab, gaplar tuzing.

Na'muna: tanishmoq – tanir edim, qo'rqmoq – qo'rqar edim.

Qatnashmoq, bajarmoq, o'zlashtirmoq, ulgurmoq, o'rganmoq.

5-mashq. Nuqtalar o'rniga berilgan so'zlardan mosini qo'yib yozing.

1. Osmon tiniq, ... shohi. Oq bulut kezar gohi. 2. ... adibimiz Odil Yoqubov bilan uchrashuv bo'lib o'tdi. 3. Hozir ... da qayoqqa ham borardik.

So'zlar: ko'k, qorong'i, suyukli.

6-mashq. Matnni o'qing. O'tgan zamon fe'llarini toping. Matn yuzasidan savollar tuzing.

Cho'lpon

Asl ismi-sharifi Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon 1983 yilda Andijonda tug'ilgan. O'zbek shoiri, tarjimoni va san'atshunos olimi. Cho'lpon -

uning adabiy taxallusi. U avval madrasada, keyin rus-tuzum maktabida ta'lim olgan.

Cho'lpon bir qator ro'znomalarda xizmat qilgan. O'zbekiston badiiy studiyasi va boshqa tashkilotlarda yuqori lavozimlarda ishlagan.

Cho'lpon ajoyib shoir, mohir tarjimon va adib edi. 1929 yilda uning "Kecha va kunduz" asari bosilib chiqdi.

1927 yildan Cho'lponga xujum boshlandi. O'zbekiston madaniyat xodimlari 2-quriltoyida uni zaldan xaydab chiqarishdi.

1937 yil shoir qatl qilindi. Istiqlol yillarida o'zbek xalqining munosib farzandi qadr – qimmat topdi.

Hozirgi zamon

1-mashq. Gaplarni rus tiliga tarjima qiling.

1. Saida endilikda ingliz tili bilan muntazam shug'ullanyapti. 2. Yurtimiz kun sayin chiroy ochib bormoqda. 3. Hozir u o'z ishidan ancha pushaymon bo'lyapti. 4. Biz Navro'z bayramiga katta tayyorgarlik ko'ryapmiz. 5. Men o'qituvchimni kutib turibman. 6. Said hali ham shaxmat to'garagiga qatnashib yuribdi.

2-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

В настоящее время Ахрор работает над кандидатской диссертацией. В своей работе он

хочет сравнить факты русского и узбекского языков. Для этого он много читает, записывает и прослушивает речь носителей двух языков. Он очень много трудится, ибо он знает, что без труда, без упорства не достичь ни одной цели.

3-mashq. Suhbatdan fe'llarni aniqlang. Ularning qaysi zamonda ekanligini ayting.

- Assalomu alaykum.
- Va alaykum assalom.
- Kechirasiz, bu Rustam akaning xonadonlarimi? Menga Saidjon kerak edi, men uning kursdoshi Ashur bo'laman.
- Saidjon hozir uyda yo'q, bir joyga ish bilan ketgandi.
- Qachon kelishini aytolmaysizmi?
- Yo'q, uzr, bilmayman, qachon qaytishini aytmadi. Kech tomon bir qo'ng'iroq qilib ko'ring. Balki, kelib qolar.
- Ha, albatta qo'ng'iroq qilaman. Bezovta qilganim uchun uzr.

4-mashq. Nuqtalar o'rniga gaplarning mazmuniga mos hozirgi zamon fe'llarini qo'yib ko'chiring.

1. O'zbek xalqi tinchlik uchun 2. Osmonda to'lin oy 3. Ariq suvi bir xilda, jimgina, sharpasiz va shabadasiz 4. Mamlakatimizda minglab

zavodlar ... va 5. Yomg'ir tindi, ammo osmonni bulut

5-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni mos zamonda qo'llab, gaplarni ko'chiring.

1. Kutubxonada hayot (qaynamoq). 2. O'qish zalidagi katta stol atrofida bir necha kishi ro'znoma va oynoma (o'qimoq). 3. Bu yerga O'zbekistonning hamma tarafidan talabalar (kelmoq). Ular o'z o'quv yurtlari haqida (suxbatlashmoq). 4. Qirdan g'ir-g'ir shabada (esmoq). 5. Daryo suvini bahor (toshirmoq), odam qadrini mehnat (oshirmoq).

6-mashq. Quyidagi fe'llardan hozirgi-kelasi zamon fe'li shaklini yasang. Ular ishtirokida gaplar tuzing.

O'zlashtirmoq, o'rganmoq, boshlamoq, so'zlamoq, bormoq, ishlamoq, javob bermoq.

Kelasi zamon

1-mashq. Qavs ichidagi so'zlardan kelasi zamon gumon fe'llarini yasang va ko'chirib yozing.

1. Majlisda biz soat 17 gacha (bo'lmoq). 2. Bu kitobingni ertaga (qaytarib bermoq). 3. Ro'znoma va oynomalarga u ertaga (yozilmoq). 4. Dala hovliga sen

ham dam olish kuni (chiqmoq). 5. Siz institutni bitirgandan keyin o'z viloyatingizga (ketmoq). 6. Ertaga Aziza bilan siznikiga (bormoq).

2-mashq. Quyidagi fe'llarni kelasi zamon gumon fe'li shaklida qo'llab gaplar tuzing.

Namuna: Odina men ertaga darsdan keyin siznikiga borarman.

Bormoq, kirmoq, tozalamoq, saylamoq, yozib olmoq, mukofotlamoq, o'rganmoq.

3-mashq. Quyidagi so'zlarni kelasi zamon maqsad fe'li shaklida qo'llab, shu fe'llar ishtirokida 7 ta gap tuzing.

Bajarmoq, to'qimoq, qaytmoq, o'rganmoq, mukofotlamoq, ko'rmoq, yubormoq.

4-mashq. Qavs ichidagi so'zlardan kelasi zamon maqsad fe'li yasang, gaplarni ko'chirib yozing.

1. Ular o'zbek yozuvchilarining yangi asarlaridan parchalar (o'qimoq). 2. Bog'imizda o'zimiz har xil mevali daraxtlar (yetishtirmoq). 3. Opam universitetning matematika fakultetiga (kirmoq). 4. Ukam shaxmat to'garagiga (yozilmoq). 5. Bugun yig'ilish (bo'lmoq).

5-mashq. Gaplarni rus tiliga tarjima qiling.

1. Men bugun kutubxonaga bormoqchiman. 2. Siz bilan bu to'g'risida gaplashmoqchi emasman. 3. Dadam yangi yilda menga yangi kvartira olib bermoqchilar. 4. Institutni bitirib o'z shahringizga qaytarsiz? 5. Siz o'zingiz uchun nimalar sotib olmoqchisiz? 6. Sodiqjonga mendan salom aytarsiz.

6-mashq. Kelmoq fe'lini barcha zamon ikkinchi shaxs birlik shaklida qo'llab gaplar tuzing.

7-mashq. Maqollarni o'qing. Rus tilidagi muqobilini toping.

1. Erta ekkan, erta o'radi.
2. Zar qadrini zargar bilar.
3. Bola shirin, odobi undan shirin.
4. Qari bilganni pari bilmas.
5. Oy yoritadi, ammo isitmaydi.

Fe'l nisbatlariga oid mashqlar

1-mashq. Fe'llarning mumkin bo'lgan nisbat shakllarini yasang. Ular ishtirokida gaplar tuzing.

Bil, o'qi, tushun, top, tani.

2-mashq. Gaplarni o'qing. Fe'llarni qaysi nisbatdaligini ayting. Rus tiliga tarjima qiling.

1. Maktabimizda mingga yaqin o'quvchi o'qiydi. 2. Bu yil universitetga mingdan ziyod talabalar qabul qilindi. 3. Saida bilan Nozima derazalarni yuvishdi. 4. Biz maktab bog'iga terak nihollarini o'tqazdik. 5. Akam bu yil institutni bitiradi. 6. Tohir shu kuni uzoq yo'lga otlandi.

3-mashq. Maqollarning o'zbekcha muqobilini ayting. Fe'l nisbatlarini tushuntiring.

1. Друзья познаются в беде. 2. Знание – сила. 3. Яблоко от яблони далеко не падает. 4. Куда большая телега, туда и маленькая. 5. Сем раз отмерь, один раз отрежь.

4-mashq. -n, -in, -l, -sh qo'shimchalarining har biri bilan o'zlik nisbatidagi fe'l hosil qiling, ularni qatnashtirib 4 ta gap tuzing.

5-mashq. -tir, -dir qo'shimchalaridan zarurini qo'yib, orttirma nisbatdagi fe'llar hosil qilib ko'chiring.

Ayt, yoz, qiziq, yuv, gapir, kes, kul, eshit, unut, ajrat, bil, ko'kar, ek, quvon, sez, kel, sevin.

6-mashq. Birgalik nisbatidagi fe'lli gaplarni ko'chiring, birgalik nisbat hosil qiluvchi qo'shimchalarning tagiga chizing.

Ko'p qavatli uylarda yashovchilar o'zlari tashabbus boshlashdi. Hashar qilib uy oldini tozalashdi. Mevali daraxtlar va gul ko'chatlari o'tqazildi. Sayyora va Nigora jambil va turli gul urug'larini sepishdi. Gulzorlar payhon bo'lmasligi uchun atrofni pastgina panjara bilan o'rashdi.

7-mashq. Gaplarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Мы договорились с Нигорой о встрече. 2. Мои родители живут в Самарканде. 3. Я познакомлю тебя со своими однокурсниками. 4. Газета напечатана в типографии университета. 5. Сегодня мы собираемся в университетском клубе. 6. Сегодня мои родители возвращаются из командировки.

Fe'l mayllariga oid mashqlar

1-mashq. Buyruq gaplarni ko'chiring. Buyruq maylidagi fe'llarning shaxs- sonini ko'rsating.

Namuna: Texnikadan unumli foydalanaylik. / 1 shaxs, ko'plik /

Qimmatli bolalar, o'rtoqlarga do'stona yashashni, ishda, o'qishda bir-biringizga yordam berishni o'rganingiz. Sizning orangizda, har turli millat bolalari orasida, katta bolalar va kichiklar orasida haqiqiy o'rtoqlik bo'lsin.

2-mashq. Maqollarni o'qing. Mazmunini rus tilida ayting.

1. Gap bilan shoshma, ish bilan shosh. 2. Sanamay sakkiz dema. 3. Bir tup tok eksang, bir tup tol ek. 4. Bugungi ishni ertaga qo'yma. 5. Avval o'yla, keyin so'yula. 6. Tiling bilan dilingni bir tut.

3-mashq. Gaplarni o'qing. Mayl qo'shimchalarini ajrating va uslubiy vazifalarini aniqlang.

1. O'zbekiston, seni shuncha sevmasam, Qalbim seni deb, jo'sh urmaganda, Nurli ko'ringaymi bu jahon menga? 2. O'g'limizga bir yaxshi xat yozsak. 3. Tishlarimni ko'rmak istasang, Havasingni marvaridga ayt, Gar o'zimni ko'rmak istasang, Yovni yengib, zafar bilan qayt. 4. Behabar bo'lmang: ushog'i yerga nogoh tushmasin, Donai bir non ushog'in tanga darmon, deb biling. 5. Oltin yerda qolsa ham, bilim yerda qolmas. 6. Nainki inson bir oz egilib, ariqdan bir piyola suv olib icholmasa!

4-mashq. Gaplarni rus tiliga tarjima qiling.

1. O'zingni, o'z uyingni o'zing asra. 2. Elu yurt dardiga darmon bo'laylik. 3. Ertaga hamma hasharga kelsin. 4. Sen yaxshisi, buguncha dam ol. 5. Gulnoraga ayt: tepaga qo'ng'iroq qilsin. 6. Qani, oldimga tushib ko'rchi.

5-mashq. Shart maylidagi fe'llar ishtirokida 5-6 ta gap tuzing. Ularni rus tiliga tarjima qiling.

6-mashq. Matnni o'qing. Mazmunini aytib bering.

O'zbek xalqining mard o'g'loni

Sobir Rahimov 1902- yil fevralda Toshkent shahrida tug'ilgan.

1922 -yilning yozida harbiy xizmatga ko'ngillilar qatorida chaqiriladi. Bokudagi harbiy maktabda o'qiydi va usta chavandoz ham mohir qilichboz bo'lib yetishadi.

1925- yilda harbiy maktabni a'lo baholar bilan tamomlagach, Samarqanddagi o'zbek otliq diviziyasi ixtiyoriga keladi. Bu yerda u vzvod komandiri bo'lib xizmat qiladi.

1936- yilda Sobir Raximovga kapitan harbiy unvoni beriladi.

1941 -yilda Sobir Rahimov Smolensk shahrida motorlashtirilgan polk komandirining o'rinbosari edi. Ikkinchi jahon urushi davrida dovyurak o'zbek o'g'li

yurt ozodligi uchun dushmanga qarshi jon – jahdi bilan kurashadi.

1942 -yil iyunda Don daryosi atrofidagi qattiq janglar vaqtida u diviziya komandiri va polkovnik unvonida bo'lgan Sobir Rahimovga 1943- yil mart oyida general – mayor unvoni beriladi.

1945- yil 26- mart kuni Gdansk shahri uchun jang ketayotgan bir paytda o'zbek xalqining mard o'g'loni qahramonlarcha halok bo'ladi.

Yurtining porloq kelajagi uchun jon fido qilgan o'g'lonini xalqimiz aslo unutmadi. Bugun uning nomi bilan poytaxt tumanlaridan biri, metro bekati, maktablar atalgan. Eng asosiysi, Sobir Rahimovning qutlug' nomi minnatdor avlodlar xotirasida yashamoqda.

Yordamchi so'zlar

1-mashq. Nuqtalar o'rniga yordamchi so'zlardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring. Yordamchi so'zlarning gapdagi o'rnini tushuntirib bering.

Vatan tuyg'usi, Vatan tushunchasi biz ... sajdagohday muqaddas, sajdagohday pok... ulug' bo'lmog'i kerak. Jahon keng, dunyoda mamlakat ko'p, ... bu olamda O'zbekistonimiz yakkayu yagona.

2-mashq. Haqida, va, orqali, shuning uchun, chunki yordamchi so'zlari ishtirokida gaplar tuzing. Ularning gapdagi vazifasini izohlang.

3-mashq. Quyidagi sxema asosida gaplar yozib keling.

1. _____ , shuning uchun _____.
2. _____ va _____.
3. _____, chunki _____.
4. _____, _____ hamda _____.
5. _____ bilan _____.

Bog'lovchilarga oid mashqlar

1-mashq. Gaplar ichida kelayotgan bog'lovchilarni izoxlang.

Quvnoq va sho'x kuylarga boydir go'zal vatanim. (Po'lat Mo'min). Keyin Salima va oyisi mezbonlar bilan xayrlashib uylariga qaytishdi. (Harxod Musajon) O'zi uddaburon, qo'rqmas, biroq o'qishda mazasi yo'qroq. (N.Hozilov). Tanalaridek ozgina namlik bilan ularga hayot baxsh eta boshlashdi, ammo kunlar o'tgan sari bargchalar kattalashib, ko'proq suv, ko'proq oziq-ovqat so'ray boshlashdi. (X.To'xtaboyev)

2-mashq. Nuqtalar o'rniga bog'lovchilardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring, ularga tavsif bering.

1. Tuyaqush ... Qoplon ikkalalari do'st bo'libdilar. Qoplon chin so'zli, do'stga sadoqatli, g'amxo'r ... mehribon bo'lganligi uchun harsillab yetib kelibdi. (Ertakdan) 2. Pochcham ... ammam bu gul, bu hayvonotlarning har bittasini nuridiydalariday parvarish qiladilar. Tushlik nonushtasi uchun suzma bermoqchi edim, bechora qushlar juda ham yovg'onsirab ketdi. (Hofur Hulom) 3. Buvisi, onasi ketishsa-chi to'ylarga, Uyni poylab o'tirar chiqmay ko'cha-ko'ylarga. (Ilyos Muslim)

3-mashq. Ikki guruhga bo'lining. Birinchi guruh va, ammo, lekin, biroq bog'lovchilari yordamida gap tuzsin. Ikkinchi guruh esa gap ichida chunki, shuning uchun, shu sababli bog'lovchilarini qo'llasin.

4-mashq. Suhbat.

- Shahrimizdagi qaysi muzeylarni bilasiz?
- Men Temuriylar tarixi muzeyi, Olimpiya shuhrati muzeyi, O'zbekiston xalqlari tarixi muzeyi, San'at muzeyi, Shahidlar xotirasi maydonidagi muzeylarni bilaman.
- Uy – muzeylardan-chi?

- O'rol Tansiqboyev, Muxtor Ashrafiy, Oybek uy-muzeylarida bo'lganman.

- Ular sizda qanday taassurot qoldirgan?

- Har gal muzeyga borganimda xalqimizning boy tarixi va madaniyatidan iftixor tuyg'usini xis etaman. Qolaversa, uning me'moriy yechimi, ayniqsa istiqlol yillarida qurilgan muzeylarning ko'rkamligidan lol qolaman.

Ko'makchilarga oid mashqlar

1-mashq. O'qing, nuqtalar o'rniga ko'makchilardan mosini qo'yib, ko'chiring. Ko'makchilar ma'nosini izohlang.

1. Har bir bola menga o'xshagan o'yinqaroq, bolalar ... bu yerda ermak topiladi. (Hofur Hulom) 2. Qaytishda bo'lsa, o'rtog'larim ... chillak o'ynaguncha guzardan muzqaymoq olib chap tarafdin keldim. (Hakim Nazir) 3. Bog'da gul chaman-chaman, Men gullarni quchaman. Zavqla ochib qulochim, sho'x qush... uchaman. (Po'lat Mo'min) 4. U so'zining ustidan chiqdi, Tesha... gul ko'chatining tagini yumshatib, kun ora suv quyib turdi. (Harhod Musajon).

2-mashq. Ko'makchilar o'rniga kelishik qo'shimchalardan mosini qo'ying. Gap ma'nosida qanday o'zgarish sodir bo'layotganini ayting.

1. Onam (uchun, -ga) salom berdim. 2. Mustaqillik (haqida, -dan) gaplashdik. 3. Maktab (tomon, -ga) qarab jo'nadim. 4. Oynai jahon (orqali, -dan) eshitdik.

3-mashq. Tushirib qoldirilgan ko'makchilarni o'rniga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

Mustaqillik ... xalqimizning turmushi o'zgardi. Hamma Vatan, yurt ... o'zining kerakligini anglab yeta boshladi. Istiqlool ... gap ketsa, o'z fikrini bemalol ayta oladigan bo'ldi.

4-mashq. Ko'makchilar ishtirokida gaplar tuzing.

Kabi, qaramay, burun, keyin, so'ng, ichida, oldida, yonida.

5-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Тахир ушел вместе с Бабуром. 2. Не смотря на дождь стадион был полон болельщиками. 3. Мне трудно писать чернилами, лучше напишу авторучкой. 4. Как только я пришел домой, мать приготовила ужин. 5. Так как было пасмурно, мы отложили поездку в горы.

6-mashq. Matnni o'qing. Mazmunini aytib bering.

O'zbek maqollari.

Maqol xalq og'zaki ijodiga oid janrlardan biri sanaladi. Maqollar shaklan qisqa bo'lgani bilan ularda juda keng ma'no mujassam bo'ladi.

Tilimizning bu bebaho boyligini o'rganish bilan ajdodlarimiz qadimdan shug'ullanib kelganlar. Mashhur qomusshunos Mahmud Qoshg'ariy XI – asrdayoq turkiy xalqlarning 400 ga yaqin hikmatli iborasini o'zining uch jildlik lug'atiga kiritgan. Ularning 250 dan ortiqrog'i shakl va mazmuniga ko'ra hozirgi o'zbek tilidagidan farq qilmaydi.

Mashhur masalchi Gulxaniy (XIX asr) 200 ga yaqin hikmatli iborani to'plab, ularni bir tizimga jamlab, “Zarbulmasal” asarini yaratgan.

Adabiyotshunos olimlarimiz “O'zbek xalq maqollari” kitobida 1800 ta maqolni 31 mavzuga ajratib tavsiflashgan.

Olimlarning aniqlashicha, har bir kishi 800 ga yaqin maqol va matallar haqida tushunchaga ega bo'lar ekan. Siz-chi? Siz qancha maqolni bilasiz?

Yuklamalarga oid mashqlar

1-mashq. Matnni o'qib, yuklamalarni va boshqa yordamchi so'zlarni toping. Ularning gapga qanday ma'no berayotganligini aniqlang.

Bobom g'alatilar-da. Ko'p gapiradigan kishini hech yoqtirmaydilar. O'zlariyam juda qarib qolganlar. Bug'doyrang, cho'tir yuzlarini ajin bosgan, soqollari oppoq, lekin sira tinchimaydilar, qachon qarama biron ish qilib turadilar.

2-mashq. –mi, -chi, -a, -da, hatto, faqat, -gina, -u yuklamalari ishtirokida gaplar tuzing. Ularni daftaringizga ko'chirib yozing.

3-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli yuklamalarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

1. Agar qarshi bo'lmasalaring, menda bir taklif bor, - dedi Jovli. – Ertaga qishloqni bir boshidan titkilab chiqsak...? – Ol...! (N.Norqobulov) 2. Bunisini ko'ring... ! – dedi jajji, chamandagul do'ppini dadamga uzatib. (O'.Xoshimov) 3. Ikkisi ham birdan: - Besh...? – deb so'radi. – Shunaqaga o'xshaydi...? – dedim men. Oyim peshonamdan o'pdi. (O.Yoqubov).

4-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. А ты, ты – то о чем думал? 2. Тут же приехала машина скорой помощи. 3. Вед мы с тобой не встречались целый год! 4. Даже летом он не снимал с головы свою шапку. 5. Наконец-то я увидел тебя!

5-mashq. Matnni o'qing va so'zlab bering.

Erkin Vohidov

O'zbekiston xalq shoiri va O'zbekiston qahramoni Erkin Vohidov 1936- yil Farg'ona viloyati Oltiariq tumanida tug'ilgan.

Taniqli shoir va jamoat arbobi ToshDUning filologiya fakultetini 1960 yilda tugatgan.

U "Yosh gvardiya", G'ofur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyotida bosh muharrir, direktor lavozimlarida ishlagan.

Shoirning "Tong nafasi" (1961), "Yurak va aql" (1963), "Mening yulduzim" (1964), "Lirika" (1965), "Yoshlik zavoli" (1968) kabi o'nlab kitoblari nashr qilingan. "Oltin devor" komediyasi hozirgacha teatr sahnasidan tushmadi.

Hozirda sevimli shoirimiz O'zbekiston Oliy Majlisida qo'mita raisi sifatida faoliyat yuritib kelmoqda.

6-mashq. Gaplarni rus tiliga tarjima qiling.

1. Shu ham ish bo'ldi-yu. 2. O'tgan kuni xuddi shu yerda majlis qilindi. 3. Tog'larda hatto yoz oylarida ham yomg'ir yog'adi. 4. Sizni ranjitib qo'ymadimmi? 5. Seni bir dam tutmoqqa endi, na haqqim bor, na huquqim bor. 6. Men-ku bundan bexabar edim, sen-chi? 7. Ertagayoq Marg'ilonga jo'naymiz.

1-mashq. Quyidagi gaplarni o'qing, gap bo'laklarining tartibiga e'tibor bering va gaplarni rus tiliga tarjima qiling.

1. Biz oilaviy pudratga o'tish haqida maslahatlashib oldik. 2. Guruhimiz a'lo sifatli maxsulot yetkazib bermoqda. 3. Ertaga ko'rgazma ochiladi. 4. Ertaga o'n beshinchi auditoriyada o'zbek tili to'garagining navbatdagi mashg'uloti bo'ladi. 5. Biz institutimizga kelgan mehmonlarni yaxshi kutib oldik. 6. Uzoqdan onaning muloyim ovozi eshitildi.

2-mashq. Quyidagi so'zlar ishtirokida gaplar tuzing. Ularni rus tiliga tarjima qiling.

O'qish, kitob, oshiradi, so'z, kishining, boyligini.

Namuna: Kitob o'qish kishining so'z boyligini oshiradi. – Чтение книг обогащает словарный запас человека.

1. Yo'qotish, xashoratlarni, kerak, zararli. 2. Brigadamizda, bor, bog'bon. 3. Uchratdik, biz, sexida, Karim Aminovichni, quyuv, zavodning. 4. Radio, biz, tinglar, edik, kechqurunlari. 5. Yozilgan, bolalarga, o'qidim, hikoyani. 6. O'quvchilar tayyorlanyaptilar, kutib olishga, bayramni.

3-mashq. Quyidagi gaplarni o'zbek tiliga tarjima qiling va gap bo'laklarining o'rniga e'tibor bering.

1. Чтобы стать учителем, он поступил в педагогический институт. 2. Наш староста выступает на собраниях мало. 3. Карима долго готовилась к докладу. 4. В этом году наш завод выполнил план досрочно. 5. Вчера в нашем институте была встреча с поэтами. 6. Я встречался со своим товарищем в Самарканде.

4-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Ах, как мне нравится эта лилия! 2. По вашему, я ошибаюсь? 3. Несомненно, это был лучший матч «Пахтакор»а в этом сезоне. 4. Издали слышался скрип арбы. 5. Ох, как же я мог забыть. 6. Неужели, этого не может быть.

5-mashq. Berilgan undov, modal, taqlidiy so'zlar ishtirokida gap tuzing va rus tiliga tarjima qiling.

Voy, voy-bo', xayriyat, shekilli, taqir-tuqur, yalt-yalt.

6-mashq. Rus tiliga tarjima qiling.

Tarixchilarning bayon etishicha, sayyoramizdagi ilk hayvonot bog'i eramizdan avvalgi I asrda Rim imperatori Avgust buyrug'iga binoan tashkil etilgan. Unda yer yuzining turli burchaklaridan keltirilgan 3500 atrofida jonivor saqlangan.

7-mashq. Matnni o'qing. Uni to'ldiring.

Serquyosh poytaxtim

Mustaqil O'zbekistonning serquyosh poytaxti – Toshkent kun sayin chiroy ochib bormoqda.

Shahar ko'chalari kengaytirilib, yangi yo'llar, ko'priklar qurilmoqda, bog'lar barpo etilmoqda.

Shaharda qad rostlayotgan binolar uning xusniga xusn baxsh etmoqda. Ayniqsa, Temuriylar tarixi davlat muzeyi, Milliy drama teatri binosi, Milliy bank, yangi konservatoriya binosi shahar mehmonlari e'tiborini tortmoqda.

Yurtboshimiz tashabbusi bilan tashkil etilgan Xotira maydoni va Shaxidlar xotirasi xiyoboni xalqimizning ziyoratgohlariga aylanib ulgurdi.

Toshkent metrosining Yunusobod yo'li ishga tushirilishi yana bir ajoyib voqea bo'ldi.

Umuman, istiqlol yillarida Toshkent yanada chiroy ochib bormoqda.

8-mashq.

Bilasizmi?

Toshkent metrosi 1973- yilda qurila boshlandi. Uning birinchi yo'nalishining birinchi qismi (S.Rahimov bekatidan hozirgi Amir Temur bekatigacha 9 ta bekat) 1977- yil 6 noyabrda qurib bitkazilgan. Uning uzunligi 12,2 km. Bu yo'nalishning 3 bekatdan iborat ikkinchi qismi (Amir Temur bekatidan hozirgi Buyuk Ipak yo'li bekatigacha) 1980

yil 18 avgustda ishga tushdi. Bu qismning uzunligi 4,6 km. Shunday qilib, birinchi yo'nalish 12 ta bekatdan iborat.

Metroning har bir bekatining bezagi bekat nomining mazmunidan kelib chiqib bajarilgan.

1981 yilda ikkinchi yo'nalishning birinchi qismi: Toshkent bekatidan Navoiy bekatigacha 5 ta bekat qurilishi boshlandi. Uning uzunligi 5,5 km.

Hozirgi kunda metro qurilishi to'xtatilgani yo'q: endi metroning uchinchi yo'nalishidagi birinchi qismi ishga tushib, ikkinchi qismining qurilishi bo'yicha ish olib borilmoqda.

9-mashq. Matnni o'qing. Ularni rus tiliga tarjima qiling.

Mehmondo'stlik

Sharqona odobga xos fazilatlardan biri mehmondo'stlikdir. Mehmonni ochiq chehra bilan kutib olish, uning izzat va hurmatini joyiga qo'yib muomalada bo'lish xalqimizning azaliy udumlaridan biridir. O'zbekona odoblardan biri shuki, mehmon kelgan uyda o'shqirib gaplashish, bir-biri bilan adibadi aytishish, kesatib gaplashish qat'iyan man etiladi. Aksincha, mehmon kelishiga uy-joyni ozoda qilib qo'yish, orasta kiyinib yurish, mehmon oldiga chiroyli idish-tovoqlarda ovqat tortish mehmondo'stlikning qonun - qoidalaridandir.

10-mashq. Matnni o'qing. Undan harakatni bajarish tarzini ifodalovchi so'zlarni toping.

Sovg'a berish odobi

Har qanday sovg'a ko'ngildan chiqarib beriladi. Sovg'a bergandan so'ng undan qanday foydalanish haqida maslahat berilmaydi. Olib borilgan sovg'a haqida maqtanib gapirilmaydi. Sovg'a e'tibor va ochiq chehra bilan qabul qilib olinadi. Sovg'a olib kelgan mehmon ham, olib kelmagan mehmon ham bir xilda xushmuomalalik bilan kutib olinadi. Sovg'aning katta-kichikligiga qarab muomala qilish yaramaydi.

11-mashq. Rus tiliga tarjima qiling.

Bilasizmi?

Sovg'aning suvenir, tuhfa va taqdim turlari mavjud.

Suvenir so'zi aslida turkcha "sevinur", so'zidan olingan bo'lib, kishini sevintirish uchun tortiq qilinadi. Suvenir sifatida avtoruchka, to'g'nog'ich va boshqa bezaklar, qo'g'irchoq yoki o'yinchoq beriladi.

Tuhfa to'yga, yangi uyga, tavallud kuniga qarindoshlar, do'stlar yoki hamkasblardan sovg'a qilinadi. Tuhfa qilib soat, uy jihozlari, televizor, fotoapparat kabilar beriladi.

Taqdim esa ziyofat, mehmondorchilik, tug'ilgan kun munosabati bilan beriladi. Ayniqsa ayollarga guldasta yoki atir – upa ko'proq taqdim etiladi.

12-mashq.

Dunyoning yetti mo'jizasi haqida

Odamlar qadimda o'zlari “dunyoning yetti mo'jizasi” deya nom bergan inshootlarning qachonlardir yo'q bo'lib ketishiga ishonishi, albatta, qiyin bo'lgan. Aslida esa ularning barchasi, faqat bittasini istisno qilganda, bu dunyodan ko'chini ko'targaniga ancha bo'ldi!

Bizning zamonamizga qadar yetib kelgan mo'jizalardan yagonasi va ular orasida oldin tilga olinadigani Misrdagi Xeops ehromidir. Bundan qariyb 5000 yil muqaddam qurilgan bu inshoot fir'avn va uning zavchasi dafn etilgan joy sanaladi.

Hozirgi Iroq o'rnida bo'lgan Bobil devorlari dunyoning ikkinchi mo'jizasi hisoblanadi. Ularni miloddan qariyb 600 yil avval mashhur podsho Navxudonosorning hukmiga binoan bunyod etganlar. Balandligi 100 m bo'lgan, g'ishtdan terilgan ushbu devorlar hozirda vayronalar uyumiga aylanib qolgan.

Yunon haykaltaroshi Hidiy tomonidan Olimpiya (Yunoniston) shahrida yaratilgan Zevs haykali dunyoning uchinchi mo'jizasi deb e'tirof etilgan. U oltin libosga burkangan 12 metr balandlikka ega bo'lib, Zevsning tanasi fil suyagidan tarashlangan, ko'zlari esa qimmatbaho toshlardan tarkib toptirilgan edi. Haykal bizga qadar yetib kelmagan.

Hozirgi Turkiya hududiga joylashgan Efesdagi iloha Diana ibodatxonasi – to'rtinchi mo'jiza. Qoyatoshlardan ishlangan 18 metrli ustunlar tomni

suyab turar, butxona ichida esa yunon musavvirlarining eng a'lo asoslari joylashtirilgan edi. Miloddan avvalgi 262 yilda bostirib kelgan gotlar unga o't qo'yishgan.

Hozirgi Turkiya hududidagi Galikarnas shahrida miloddan avvalgi 353 yilda vafot etgan podshoh Mavzolning xilxonasi dunyoning beshinchi mo'jizasi bo'lib qoldi. Inshoot shu qadar dabdabali bo'lgan va hashamatiga yarasha qimmatga tushgan ediki, biz bugun dabdabali bezatilgan xilxonalarni mavzoley deb ataymiz.

Quyosh ilohi Geliosning bronzadan ishlangan Koloss Rodoskiy degan haykali dunyoning oltinchi mo'jizasi edi. Bo'yi 32 m bo'lgan bu haykal Rodoss orolida o'rnatilgan. Miloddan avvalgi 224 yildagi zilzila uni buzib yuborgandi.

Horosdagi mayoq dunyoning yettinchi, oxirgi mo'jizasi sanaladi. Uning qurilishi tahminan miloddan avvalgi 283 yilda Misr sohillaridan uzoq bo'lmagan Horos orolida boshlanadi. Mayoq deyarli 180 m balandlikda bo'lgan, tepasida esa kemalarga bandargoh yo'lini ko'rsatib turuvchi mash'ala lang'illab turgan deb hisoblashadi. Mayoq shu'lasi, u zilzila oqibatida vayron bo'lgunga qadar, 1500 yildan ortiq xizmat qilgan.

Topshiriqlar

- I. Matnni o'qing. Uning mazmuni bo'yicha savollarga javob bering.

1. Dunyoning yetti mo'jizasidan nechitasi bizgacha yetib kelgan?
2. Bu mo'jizalar asosan qachon yaratilgan va nima sababdan ularning ko'pi yo'q bo'lib ketgan?
- II. Mo'jizalarning har biri to'g'risida gapirib bering.
- III. Mo'jiza nima va matnda ko'rsatilgan yetti narsa nima uchun mo'jiza ekanligini tushuntiring. Ularning hajmini Toshkent teleminorasi bilan qiyoslang.

13-mashq. Matnni o'qing. Rus tiliga tarjima qiling.

Palov

Palov – o'zbek milliy taomlaridan eng mashhuri, deb bimalol aytish mumkin. Uni ba'zan osh deb ham atashadi. To'ylar, bayramlar, sayllar usiz o'tmaydi.

Bu taomni har kim turlicha tayyorlaydi, har kim o'zgacha palovni xush ko'radi.

Odatda palov tayyorlanishdan oldin sabzini archib qalamcha shaklida to'g'raladi. Qo'y go'shti mayda to'g'raladi.

Biroz qizdirilgan qozonga maydaroq to'g'ralgan dumba solib eritiladi. Tayyor jizzani olingach, qozonga piyoz solinib, qizartiriladi. Keyin go'sht solinadi. Biroz qovurilgach sabzi solinadi. U ham qovurilgach, ziravorlar solinib, qozonga suv quyiladi.

Bu orada guruch tozalab yuviladi va ivitib qo'yiladi.

Qozondagi masalliqalar biroz qaynatilgach, guruch solinadi. U suvni shimib olgunga qadar aralashtirib turiladi. Bunda sabzi-piyoz aralashtirilmaydi. Guruch suvni shimib olgach, qozon o'rtasiga to'planib, bir necha yerdan qoshiq yordamida o'yilib, qozon yopiladi. Osh 15-20 daqiqa damlanadi.

Ba'zan palovga behi, olma solib ham damlashadi.

14-mashq. Iboralarning o'zbek tilidagi muqobilini toping va yod oling.

Афоризмы Навои

Высоким званием человек достоин зваться тот,
Кто о народе никогда не ослаблял забот.

Знание и мудрость – украшение человека.

Не могут люди вечно быть живыми,
Но счастлив тот, чьё будут помнит имя.

Кто раз солгал, того уж и потом,
Хот правду скажет, все зовут лжецом.

Кто не воздержан на язык,
Тот уважения не достиг.

15-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

Наша азбука

Однажды по дороге твердой поступлю шёл Твердый знак.

- Не будете ли вы так добры, - остановил его Вопросительный знак, - так любезны! Не сочините ли вы для меня какую – нибудь сказку? Я подарю её Восклицательному знаку, сегодня у него день рождения.

- Нет! – твердо ответил Твердый знак.

- Неужели только нет?

- Нет и только нет! – сказал Твердый знак ещё тверже.

- Но почему? – спросил Вопросительный знак.

- Не знаю! Не умею! Не хочу! Не буду! – Твердый знак стоял на своём твердо, и Вопросительный знак вопросительно посмотрел на дорогу. По дороге в мягких тапочках шёл Мягкий знак, - не знаю... пожалуй... мне, честно говоря, не хочется..., но я попытаюсь, так и быть...

16-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

Наша азбука

(Продолжение)

И вот вечером Вопросительный знак нарядился и заехал к Мягкому знаку за сказкой.

- Жаль..., мне жаль..., - сказал Мягкий знак, но право, я не умею сочинять сказки... - И он заплакал.

- Как! – воскликнул Вопросительный знак. – Почему же вы мне сразу не сказали?

- Ах, - сказал Мягкий знак сквозь слёзы, - вы были так любезны... Не мог же я отказать... Я не умею отказывать...-и он заплакал ещё сильнее.

- Но Вопросительный знак уже мчался по дороге. Он ведь опаздывал на день рождения, и он боялся: «А что, если съели весь праздничный пирог? А что, если он был очень вкусный? Ой-ой-ой, - думал Вопросительный знак, что же я скажу, если Восклицательный знак спросит, где мой подарок?»

- Но Восклицательный знак ничего не спросил. Он закричал:

- Ура! Кто пришел! Как я рад!

И всё – таки... с тех пор Вопросительный знак сам придумывает сказки, если это ему нужно. Да.

17-mashq. Matnni o'qing. Mazmunini aytib bering. She'rni yod oling.

Muhammad Yusuf

Shoir Muhammad Yusuf 1951 yilda Andijon shahrida tug'ildi. Toshkent Davlat universiteti (hozirda O'zbekiston Milliy universiteti) ni tamomlagan.

Muhammad Yusuf XX asr oxiri o'zbek she'riyatida o'z so'zini ayta olgan shoirlardan biri edi. Ayniqsa, uning qatag'on qurbonlari Cho'lpon, Qodiriy, Hayzulla Xo'jayevlarni yod olib yozgan she'rlari o'sha yillari xalq qalbidan chuqur joy egalladi.

Muhammad Yusufning odamiylik, sevgi va vafoni ulug'lovchi ko'plab she'rlari kuyga solinib, xalqimiz sevgan qo'shiqlarga aylandi.

Shoir she'rlari sodda va ravon til bilan yozilgan. Uning ijodida xalq qo'shiqlaridagi kabi ohangdorlik bor.

Istiqlol yillari Muhammad Yusuf Vatanni madh etuvchi bir qator she'rlar yozdiki, ularga kuy bastalanib, katta-katta bayramlarda ijro etilib kelindi.

Shoir qalamiga mansub "O'zbekiston" qo'shig'i mamlakatimiz yoshlari madhiyasiga aylandi:

Oq yo'rgakka o'ragansan o'zing bizni,
Oq yuvib, oq taragansan o'zing bizni,
Beshigimiz uzra bedor ona bo'lib,
Kunimizga yaragansan o'zing bizni.

Adoying bo'lgaymiz seni, O'zbekiston,
Hech kimga bermaymiz seni, O'zbekiston,
Hidoying bo'lgaymiz seni, O'zbekiston,
Hech kimga bermaymiz seni, O'zbekiston.

Tuzing totib unutganlar xor bo'ladi,
Ko'zlariga ikki dunyo tor bo'ladi,
Tinch kuningni ko'rolmagan yurtfurushlar,
Bir kun bir kaft tuprog'inga zor bo'ladi.

Boldan shirin taxir qora bug'doying ham,
O'zingdan bo'lsa gar shohi, gadoying ham,
Bir jon-u tan bir-biringdan rozi yursang,
Xudoying ham sendan rozi xudoying ham.

Shoir Muhammad Yusuf 2001- yil vafot etdi.
Uning qo'shiqlari, she'rlari xalq xotirasida hali uzoq
yashaydi.

**Yulanova Nargiza Davlatovna
Gayubova Komila Anvarovna**

O'zbek tilidan mashqlar to'plami

**O'zbek va rus tillari kafedrası
majlisida (26.03. 2007 yil № 29 bayonnoma)**

Muharrir: Abdullayeva S.X.

Musahhih: Shavrikova R.U.